

ความเป็นมาของการศึกษาและวิจัยคำประสม

เรื่องคำประสมในภาษาไทย ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้บ้างแล้ว ดังจะแยกเป็นประเภท^๑ ดังนี้

๑. หนังสือ

ก. ภาษาไทย

๑) หลักภาษาไทย^๒ ของพระยาอุปกิตศิลปสาร

พระยาอุปกิตศิลปสาร ได้กล่าวถึงคำประสมไว้ในหนังสือหลักภาษาไทย ตอนวชิรวิภาค ดังนี้

คำที่เอาคำมูล . . . มาประสมกันเข้าตั้งเป็นอีกคำหนึ่ง . . . เช่น คำมูล "แม่" กับ "น้ำ" รวมกันเข้าเป็นคำประสมว่า "แม่น้ำ" หมายความว่าทางน้ำใหญ่ คำมูล "แสง" กับ "อาทิตย์" รวมกันเป็นคำประสมว่า "แสงอาทิตย์" ชื่อชนิดหนึ่ง . . . แต่ถ้าไม่รวมกันเป็นคำเดียวกัน เช่น "แสง" ก็คำหนึ่ง แปลว่า รัศมี และ "อาทิตย์" ก็อีกคำหนึ่ง แปลว่า ดวงตะวันตามเดิม เช่นนี้ไม่มีว่าเป็นคำประสม นับว่าเป็นคำมูล ๒ คำที่เรียงกันอยู่ติดกัน ซึ่งเรียกว่า วลี . . ."

^๑ดูรายชื่อเอกสารและงานวิจัยแต่ละกลุ่มที่ได้จัดแบ่งไว้แล้วในบทที่ ๑ ตอน ๑.๔ ที่ว่าด้วยงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง, หน้า ๒-๔.

^๒พระยาอุปกิตศิลปสาร, หลักภาษาไทย (พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๖๐-๖๒.

^๓เรื่องเดียวกัน หน้า ๖๐.

พระยาอุปกิตศิลปสาร ได้กล่าวว่คำประสมมี ๔ ลักษณะ คือ

๑. คำประสมที่เอาคำมูลมีเนื้อความต่าง ๆ มาประสมกันเข้า มีใจความเป็นอีกอย่างหนึ่งไป เช่น คำมูล "ทาง" ส่วนทศของสัตว์ กับ "เสือ" สัตว์ชนิดหนึ่ง รวมกันเป็นคำประสมว่า "ทางเสือ" แปลว่า เครื่องถือท้ายเรือ และคำอื่น ๆ เช่น ลูกน้ำ แม่น้ำ เสือป่า (คน) แสงอาทิตย์ (งู) พ่อตา แม่ยาย เป็นต้น คำเหล่านี้มีความหมายต่างกับคำมูลเดิมทั้งนั้น คำประสมพวกนี้ถึงแม้ว่ามีใจความแปลกออกไปจากคำมูลเดิมก็ดี แต่ก็ต้องอาศัยเค้าความของคำมูลเดิมเป็นหลักอยู่เหมือนกัน เช่น "ทางเสือ" ก็มีเค้าความว่าอยู่ท้ายเรือหางของเสือ . . . ถ้าเป็นคำที่ไม่มีเค้าความเนื่องมาจากคำมูลเดิมเลย แต่แผลงมาแยกออกเป็นคำมูลต่าง ๆ ได้ . . . ก็ไม่นับว่าเป็นคำประสม . . .

๒. คำประสมที่เอาคำมูลหลายคำ ซึ่งทุก ๆ คำก็มีเนื้อความคงที่ แต่เมื่อเอามารวมกันเข้าเป็นคำเดียวก็มีเนื้อความผิดกรุปเติมไป เช่น ตัวอย่าง ศิขิง ^{ของ} สมสู่ . . . ฯลฯ ซึ่งถ้าแยกออกเป็นคำ ๆ แล้วจะไม่ได้ความดังที่ประสมกันอยู่นั้นเลย

๓. คำประสมที่เอาคำมูลมีรูปหรือเนื้อความซ้ำกันมารวมเป็นคำเดียว คำเหล่านี้บางทีก็มีเนื้อความคล้ายกับคำมูลเดิม บางทีก็เพี้ยนออกไปบ้างเล็กน้อย เช่น คำ ๆ . . . และอีกอย่างใช้คำมูลรูปไม่เหมือนกัน แต่เนื้อความอย่างเดียวกันรวมกันเข้าเป็นคำประสมซึ่งมีความหมายต่างออกไปโดยง่าย เช่น ถ้อยคำ ดูแล . . .

๔. คำประสมที่ย่อมาจากใจความมาก . . . เช่น "ชาวป่า" ย่อมาจาก "คนอยู่ในป่า" "ชาววัง" ย่อมาจาก "คนอยู่ในวัง" เป็นต้น รวมทั้งคำอาการนามที่มีคำว่า "การ" หรือ "ความ" นำหน้า . . .

๕. คำประสมที่มาจากคำสมาสของภาษาบาลีและสันสกฤต เช่น ราชมุข (ลูกหลวง) เศรษฐกริยา (เมียเศรษฐี) . . .

นอกจากนี้ พระยาอุปกิตศิลปสาร ยังได้กล่าวถึงวลีว่า "วลี คือคำที่ติดต่อกันตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไป ซึ่งมีความหมายติดต่อกันเป็นเรื่องเดียวกัน แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่ง ๆ ของประโยค และไม่มีเนื้อความครบถ้วนเป็นประโยค"^๑ เช่น

"นกเขาชวา ชินเร็ว" เป็นประโยค แต่ นกเขาชวา เป็นวลีที่มีสามาถหมายติดต่อกัน ๓ คำ คือ นก เขา และ ชวา

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐-๖๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓.

จากนั้น ก็ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับคำประสมและวลีว่า คำประสมบางพวกมีลักษณะคล้ายวลี เช่น คำประสมในข้อ ๒ ตามที่ยกมากล่าวข้างต้น ตัวอย่าง ร้อนใจ ถือว่าเป็นคำประสมเพราะแยกออกจากกันไม่ได้ ถ้าแยกจะทำให้เสียความ จึงจัดว่าเป็นคำเดียวกัน ส่วนวลีนั้น ถึงจะแยกออกเป็นคำ ๆ ก็ได้รับความเท่าเทียม

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมด หอจะประมวลได้ว่าพระยาอุปกิตศิลปสารได้ให้คำจำกัดความของคำประสมตามวิธีการสร้างคำ และแบ่งชนิดย่อย ๆ ตามความหมายของคำที่ประสมกัน ไม่มีการแยกประเภทเป็นคำซ้อน คำซ้ำ และได้เน้นให้เห็นความแตกต่างระหว่างคำประสมกับวลี คือ คำประสมจะแยกออกจากกันไม่ได้ เพราะจะทำให้เสียความ ส่วนวลีนั้น แต่ละคำที่เรียงกันอยู่ ถึงจะแยกออกเป็นคำ ๆ ก็จะได้ความเท่าเทียม

แนวคิดของพระยาอุปกิตศิลปสาร เกี่ยวกับคำประสมนี้ ภายหลังปรากฏอยู่ในหนังสือเกี่ยวกับหลักภาษาไทย ซึ่งเรียบเรียงโดยบุคคลต่าง ๆ หลายเล่มด้วยกัน เป็นต้นว่า หลักภาษาไทย ของ กำชัย ทองหล่อ^๑ แบบเรียนวิชาภาษาไทย ของ จานงค์ ทองประเสริฐ^๒ ตลอดจนเอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาหลักภาษาไทยของวิทยาลัยครูต่าง ๆ ดังนั้น ในที่นี้จึงจะไม่กล่าวถึงรายละเอียดของคำประสมในหนังสือเหล่านั้น

๒) หลักภาษาไทย^๑ ของ พระวรเวทย์พิสิฐ

พระวรเวทย์พิสิฐ มิได้ให้คำจำกัดความของคำประสมไว้โดยตรง แต่ได้กล่าวถึงมูลเหตุที่ทำให้มีคำประสมว่า คำไทยแท้ ๆ เป็นคำพยางค์เดี่ยวโดด ๆ แต่ต่อมาไทยพบชาติที่ใช้คำหลายพยางค์ จึงหันมานิยมคำที่มีมากพยางค์ และยังคงมีความจำเป็นที่

^๑กำชัย ทองหล่อ, หลักภาษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ ๒ แก้ไขเพิ่มเติม, พระนคร: สำนักพิมพ์รวมสาส์น, ๒๕๐๔), หน้า ๒๕๔-๒๕๕.

^๒จานงค์ ทองประเสริฐ, "ลักษณะสำคัญของภาษาไทย", วิชาภาษาไทย (ท.๔๐๑ - ท.๔๐๒) (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๑), หน้า ๑๒๒-๑๒๖.

^๓พระวรเวทย์พิสิฐ, หลักภาษาไทย (พระนคร: โรงพิมพ์วิทยาลัยเทคนิค, ๒๕๐๕), หน้า ๗๔.

จะต้องคิดเอาคำที่มีอยู่แล้วมาประสมกัน เพื่อใช้เรียกสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ที่ยังไม่เคยพบอีกด้วย เช่น ในถิ่นฐานเดิมไม่เคยมีเรือใช้ คำที่จะเรียกส่วนต่าง ๆ ของเรือก็ไม่มี แต่สังคราว จำเป็นจะต้องมีก็ต้องคิดขึ้น ดังเช่นคำว่า หาง เสือ เดิมเรารู้จักคำว่าหาง ว่าเป็นอวัยวะ ตอนท้ายหรือตอนก้นของสัตว์ ครั้นเห็นเครื่องถือท้ายเรืออยู่ตรงสุดท้ายของเรือ ก็เรียกสิ่งนั้น ว่า "หาง" แล้วเอาคำว่า "เสือ" ที่เคยรู้จักมาประสมกันเข้าเป็นหางเสือ คำหางเสือจึง เป็นคำที่มีลักษณะเป็น ๒ พยางค์ขึ้น และเรียกว่า คำประสม

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลฉัตร ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับคำประสมไว้ ๒ ประการ คือ

๑. คำประสมดังจะมีลักษณะเป็น ๒ พยางค์ก็จริง แต่ต้องมีความหมายเป็นอย่างเดียว อย่างเช่น หางเสือ ไม่ใช่หางของเสือ จะแยกเป็น ๒ คำไม่ได้
๒. คำที่นำมาประสมกัน เมื่อประสมแล้ว แม้จะมีความหมายเปลี่ยนไปสักอย่างหนึ่งก็ตาม แต่ก็ยังมีแนวความหมายเดิมอยู่ เช่น หางเสือ แนวความหมายเดิมก็คือส่วนท้ายของสัตว์หรือสิ่งอื่น นั่นเอง

๓) หลักภาษาไทย^๑ ของ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงการสร้างคำไทยขึ้นใหม่ โดยใช้คำมูลประสมกันทำได้หลายวิธี และทำให้ได้คำประสม คำซ้อน คำซ้ำ และได้กล่าวถึงการสร้างคำที่ทำให้ได้คำประสมไว้ว่า

วิธีสร้างคำประสมคือนำคำตั้งแต่สองคำขึ้นไป และเป็นคำที่มีความหมายต่างกัน มาประสมกันเป็นคำใหม่โดยใช้คำที่มีลักษณะเด่นเป็นคำหลักหรือเป็นฐาน (Base) แล้วใช้คำที่มีลักษณะรองมาขยายไว้ข้างหลัง คำที่เกิดขึ้นใหม่มีความหมายใหม่ตามเค้าของคำเดิม (พวกความหมายตรง) แต่บางทีใช้คำที่มีน้ำหนักความหมายเท่า ๆ กันมาประสมกัน ทำให้เกิดความพิสดารขึ้น (พวกความหมายอุปมาอุปไมย)^๒

^๑สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, หลักภาษาไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖), หน้า ๑๒๐-๑๒๔.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๐.

ดังจะยกตัวอย่างแต่ข้อเชิง เชป ดังนี้

๑. พวกรวมความหมายตรง (นำหลักคำไม่เท่ากัน)

- ๑.๑ นาม + นาม เช่น โรงรถ นาถุ้ง แป้งข้าวหมาก
- ๑.๒ นาม + กริยา เช่น เรือแจว กล้วยแป้ง ถั่วตัด
- ๑.๓ นาม + วิเศษณ์ เช่น น้ำหวาน แกงจืด หัวคือ
- ๑.๔ กริยา + กริยา เช่น กั้นสาต ตีพิมพ์ ร้อยกรอง
- ๑.๕ นาม + บุพพท เช่น ชั้นบน ของกลาง คนนอก
- ๑.๖ วิเศษณ์ + วิเศษณ์ เช่น หวานเย็น เปี้ยวหวาน เขียวหวาน
- ๑.๗ คำต่างประเทศ + คำไทย เช่น เหยอ๊กน้ำ พลเมือง เก่งจีน

๒. พวกรวมความหมายอุปมาอุปไมย

คำประสมพวกนี้มักมีความหมายเป็นส่วนวน และมีก้นำคำอื่นมาประกอบด้วย เช่น หน้าตา ประกอบเป็น หน้าเฉยตาเฉย ฉับหน้าถือตา และ เข็ดหน้าชูดตา

บางคำประสมกันแล้วหาคำอื่นมาประกอบให้สัมผัสคล้องจองตามวิธีของคน เจ้าบทเจ้ากลอนเพื่อให้ได้คำใหม่เป็นส่วนวน เช่น กอดจูบลูบลำ ลูกชงยามยามตี ชาวบ้าน ร้านตลาด

ผู้เขียนให้ข้อสังเกตว่า คำที่ยกมานี้คล้ายวลี คือทุกคำในกลุ่มคำมีความหมาย แต่พูดให้คล้องจองกันจนเป็นส่วนวนติดปาก แต่ก็มิใช่ว่าคำไม่มีความหมาย เพียงแต่เสริมเข้าให้คล้องจอง เช่น กำเริบเสิบสาน ฐิธิภักฐิ

นอกจากนี้ บางทีก็ซ้ำเสียงคำหน้า แล้วนำคำที่มีความหมายไปด้วยกันได้มา ตามเกิด เป็นกลุ่มคำที่เป็นส่วนวนขึ้น เช่น ตามบุญตามกรรม ฝากเนื้อฝากตัว

จากที่กล่าวมานี้จะ เห็นได้ว่า แม้ผู้เขียนจะแยกประเภทคำที่สร้างขึ้นออกเป็น คำประสม คำซ้อน และ คำซ้ำ ก็ตาม แต่ก็ได้รวมเอาคำซ้อน เช่น หน้าตา และคำซ้อน สัมผัส เช่น ชาวบ้านร้านตลาด เข้าไว้ในคำประสมด้วย

๔) ลักษณะภาษาไทย^๑ ของ บรรจบ พันธุเมธา

บรรจบ พันธุเมธา ได้ให้คำจำกัดความของคำประสมไว้ว่า หมายถึง "คำที่มีคำ ๒ คำ หรือมากกว่านั้น มาประสมกัน เข้า เป็นคำใหม่อีกคำหนึ่ง คำที่ประสมกัน เข้า เป็นคำใหม่นี้ แต่ละคำไม่ได้มีความหมายคล้ายกันอย่างคำซ้อน ความหมายสำคัญอยู่ที่คำต้น ส่วนคำที่ตามมาเป็นส่วนขยาย"^๒

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงการสร้างคำในภาษาไทยว่า ส่วนใหญ่จะสร้างขึ้นจากคำเดิมที่เรามีใช้อยู่แล้วนั่นเอง คำที่สร้างขึ้นใหม่ได้แก่ คำซ้อน คำซ้ำ และคำประสม แต่ละประเภทจะมีลักษณะต่างกันไปตามวิธีสร้าง ดังนี้

คำซ้อน คือ คำที่มีคำเดียว ๒ คำ อันมีความหมายหรือเสียงคล้ายกัน ใกล้เคียงกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน ซ้อนเข้าคู่กัน เมื่อซ้อนแล้วจะมีความหมายใหม่เกิดขึ้น แม้ว่าบางคำความหมายจะไม่แปลกไปกว่าความหมายเดิม (คือ ความหมายของคำเดียวแต่ละคำ) มากนัก แต่ก็ต้องมีความหมายและที่ใช้ต่างออกไปบ้าง^๓

คำซ้ำ คือ คำคำเดียวกันนำมากล่าว ๒ ครั้ง มีความหมายเน้นหนักหรือบางที่ต่างกัน ไปกับคำเดียวเพียงคำเดียว . . . และเพื่อให้รู้ว่าคำที่กล่าว ๒ ครั้ง นั้นเป็นคำซ้ำ ไม่ใช่คำเดียว ๆ เรียงกัน ซึ่งต้องคิดเครื่องหมายกำกับไว้ ในภาษาไทยใช้ไม้ยมก แทนคำท้ายไว้กับคำต้น . . .^๔

ผู้เขียนได้กล่าวถึงวิธีสร้างคำประสม ดังนี้

๑. นำคำที่มีความหมายสมบูรณ์ที่ใช้ในภาษา ๒ คำ หรือมากกว่านั้น มาประสมกัน เข้าให้คำต้น เป็นคำตัวตั้งมีความหมายสำคัญ คำอื่นนอกจากนั้นช่วยขยายความ เพื่อบอกลักษณะใหญ่และลักษณะย่อย

^๑บรรจบ พันธุเมธา, ลักษณะภาษาไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๘-๑๒๓.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓.

✕ ๒. คำที่ประสมแล้วจะมีความหมายใหม่ ต้องการให้หมายถึงอะไร ก็กำหนดตัวตั้งตามนั้น ถ้าต้องการบอกรายละเอียดว่าลักษณะเป็นอย่างไร ประโยชน์ใช้สอยอย่างไร หรืออื่น ๆ ก็กำหนดคำขยายที่ตามมาให้ความตามต้องการ บางทีต้องอาศัยการย่อความอันยืดคยาวลงไว้ในคำเพียง ๒-๓ คำ หรือบางทีในคำเพียงคำเดียว ✕

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้กล่าวถึงหน้าที่ของคำที่นำมาประสมกัน และหน้าที่ของคำประสมว่า คำตัวตั้งก็ตาม คำขยายก็ตาม อาจเป็นคำที่มีหน้าที่ต่าง ๆ เป็นคำนามก็มี คำวิเศษณ์ก็มี เมื่อประสมแล้วทำหน้าที่ได้ทั้ง เป็นนาม คุณศัพท์ กริยา และกริยาวิเศษณ์

คำประสมจำแนกตามหน้าที่ได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. คำประสมประเภทนาม

ส่วนมากคำตัวตั้งเป็นคำนาม คำประสมประเภทนี้ใช้เป็นชื่อสิ่งต่าง ๆ ที่มีความหมายจำกัดจำเพาะ เมื่อเอ่ยชื่อขึ้นย่อมเป็นที่รับรู้ว่า เป็นชื่อของอะไร เช่น รถเร็ว ผ้าไหม รัตนต้นไม้ คนกลาง

๒. คำประสมประเภทคุณศัพท์

คำตัวตั้งจะเป็นคำนาม คำกริยา หรือ คำคุณศัพท์ ก็ได้ เมื่อประสมแล้ว อาจใช้ในความหมายธรรมดาหรือความหมายเชิงอุปมาก็ได้ เช่น ชันตำกันเบือน เขียวน้ำทะเล หน้าม้า

๓. คำประสมประเภทกริยา

ส่วนมากใช้คำกริยาเป็นคำตัวตั้ง ความหมายมักเป็นไปในเชิงอุปมา เช่น เดินจักร กินใจ นั่งนก วางโต

๔. คำประสมประเภทกริยาวิเศษณ์

คำตัวตั้งเป็นได้ทั้งคุณศัพท์ กริยา หรืออุพบท และคำขยายมักเป็นคำนาม เช่น สามชুম สิบเงา คอแข็ง ชิงหน้า

พร้อมกันนั้น ผู้เขียนก็ได้ให้ข้อสังเกตระหว่างคำประสมกับคำเดี่ยวที่เรียงกันไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินว่าคำนั้น ๆ เป็นคำประสมหรือไม่ ดังนี้

๑. เสียงหนักเบา เรื่องเสียงนี้ไม่อาจรู้ได้จากหัวเขียน แต่เวลาพูดอาจสังเกตได้โดยเสียงหนักเบาบอกให้รู้ คือถ้าเป็นคำประสม น้ำหนักเสียงจะลงที่คำท้ายเป็นส่วนใหญ่ ส่วนที่ไม่ได้ลงเสียงหนัก เสียงจะสั้นเบา บางทีอาจจะฟังไม่ชัด เหมือนหายไปเลยทั้งพยางค์ แต่ถ้าไม่ใช่คำประสมน้ำหนักเสียงจะเสมอกัน และมีจังหวะเว้นระหว่างคำ (บางทีจะมีเสียงเหมือน นะ มะ หรือ อ๊ะ ท้ายคำที่มาข้างหน้า แต่เวลาเขียนกำหนดไม่ได้) ทั้งนี้ เพราะคำที่เรียงกันมา แต่ละคำมีความสำคัญ ถ้าพูดไม่ชัดจนทุกคำแล้วความหมายย่อมไม่แจ่มแจ้ง แต่คำประสมความหมายไม่ได้เต็มทุกคำไป ถึงออกเสียงไม่ชัด ฟังไม่ชัด ก็ไม่ถึงกับไม่เข้าใจความหมายเสียทีเดียว

๒. ความหมาย คำประสมจะมีความหมายจำกัดจำเพาะว่าหมายถึงอะไร และหมายพิเศษอย่างไร เช่น รถเร็ว ไม่ใช่รถที่วิ่งเร็วทั่ว ๆ ไป เมื่อพูดย่อมเป็นที่เข้าใจกัน แต่คำบางคำไปมีความหมายอย่างอื่น ไม่ตรงตามคำเดียวกันนำมาประสมกันเข้า เช่น สามเกลอ สามขา มีความหมายเป็นเครื่องใช้อย่างหนึ่ง ถ้าไม่อธิบายก็คงรู้เองไม่ได้

๕) ลักษณะสำคัญของภาษาไทย^๑ ของ พ.ศ.หญิงผะอบ โปะะกฤษณะ พ.ศ.หญิง ผะอบ โปะะกฤษณะ ได้กล่าวถึงการสร้างคำในภาษาไทย ว่ามีหลายวิธี และวิธีหนึ่งคือการประสมคำ

ผู้เขียนมิได้ให้คำจำกัดความของคำประสม แต่ได้กล่าวถึงวิธีการประสมคำดังนี้

คำไทยเป็นคำโดดหรือคำพยางค์เดียว มีวิธีที่จะสร้างคำใหม่ด้วยการนำคำมาเรียงต่อกันเข้า ให้มีความหมายผิดแผกแปลกออกไปจากเดิม แต่การนำคำมาเรียงต่อกันเพื่อสร้างความหมายใหม่ของภาษาไทย มีลักษณะพิเศษออกไปคือ ฟังแล้วเห็นภาพหรือรู้จักหน้าที่ได้เลย คำต่อแบบนี้ทำได้ยากในภาษาอื่น^๒

^๑ผะอบ โปะะกฤษณะ, ลักษณะสำคัญของภาษาไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รวมสาส์น, ๒๕๒๒), หน้า ๒๗-๔๒.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

การสร้างคำด้วยวิธีประสมคำแบ่งเป็น ๒ ชนิด

ก. การประสมคำไทยแท้

๑. เดิมคำ

๒. ซ้อนคำ

ข. การประสมคำที่รับมาจากภาษาอื่น

๑. การประสมคำภาษาอื่นตามแบบไทย

๒. การประสมคำตามแบบภาษาเดิม

ก. สนธิ

ข. สมาส

คำที่นำมาประสมอาจมีคำโดดได้ตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปถึง ๔ คำ และแต่ละคำจะบ่งความหมายชัดเจน

วิธีการประสมคำที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ คือการประสมคำไทยแท้ ด้วยวิธีเดิมคำ เดิมคำ^๑ คือการสร้างคำชนิดใหม่ ด้วยวิธีเดิมคำ หรือวลีลงข้างหลัง

๑. การสร้างค่านาม คือการสร้างค่านามให้เกิดขึ้นมาใหม่ ด้วยวิธีเดิมคำชนิดต่าง ๆ ลงข้างหลังค่านามเดิม

ก. นาม + กริยา

การสร้างคำด้วยการเติมกริยาลงข้างหลังนาม คำกริยานั้นทำหน้าที่เหมือนขยายนามข้างหน้า เช่น น้ำใช้ น้ำกิน น้ำค้าง

ข. นาม + กริยา + นาม

การสร้างคำด้วยการเติมกริยาและนามลงข้างหลัง กลุ่มคำนั้นเป็นวลีขยายนามข้างหน้า นับเป็นคำประสมคำเดียว เช่น ห้องรับแขก เครื่องตัดหญ้า ยาแก้ไอ

ค. นาม + นาม

การสร้างคำด้วยการเติมนามลงข้างหลังนาม เพื่อขยายนามข้างหน้า นับเป็นคำประสมคำเดียว เช่น น้ำชา ใอน้ำ ไฟฟ้า

^๑การสร้างคำโดยวิธีนี้ทำให้ได้คำตรงกับที่ผู้วิจัย เรียกว่า คำประสม

ง) นาม + วิเศษณ์

การสร้างคำด้วยการเติมวิเศษณ์ลงข้างหลังนาม แต่รวมเป็นคำนาม คำเดียวกัน นับเป็นคำประสม เพราะหมายถึงของสิ่งเดียว เช่น น้ำหอม น้ำจืด เงินสด

๒. การสร้างคำกริยา คือการสร้างคำกริยาขึ้นใหม่โดยเติมคำข้างหลังให้เป็น คำแสดงอาการอีกอย่างหนึ่ง

ก) กริยา + นาม

การสร้างคำด้วยการเติมนามลงข้างหลังกริยา ถือเป็นคำกริยา (นามที่ตามหลังไม่ใช่กรรม) เช่น เข้าใจ ตั้งหน้า กินที่

ข) กริยา + กริยา (หรือ กริยา + วิเศษณ์ เมื่อวิเศษณ์ทำหน้าที่กริยา)

การสร้างคำด้วยการเติมกริยา (หรือ วิเศษณ์) ลงข้างหลังกริยารวม กันเป็นคำเดียวทำหน้าที่กริยาหรือวิเศษณ์ เช่น ขนส่ง เปรี๊ยหวาน เปลี่ยนแปลง

ค) นาม + วิเศษณ์

การสร้างคำด้วยการเติมวิเศษณ์ลงข้างหลังนาม รวมกันเป็นคำเดียวทำ หน้าที่กริยาหรือวิเศษณ์ เช่น ใจกว้าง หัวแข็ง ปากหวาน

ข. ภาษาอังกฤษ

๑) Inter-Sentence Relations in Modern Conversational Thai^๑ ของ วิจินต์ ภาณุพงศ์

ในตอนที่ ๑ บทที่ ๔ วิจินต์ ภาณุพงศ์ ได้กล่าวถึง เรื่องชนิดของคำ (Word-Classes) และคำประสม ได้เปรียบเทียบกับคำเดี่ยวที่เรียงต่อกัน โดยใช้เกณฑ์ ว่าคำประสมจะต้องไม่สามารถแยกจากกันได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

^๑Vichin Panupong, Inter-Sentence Relations in Modern Conversational Thai. (Bangkok: The Siam Society, 1970) p.169-175.

คำประสมประเภทนาม

- ก. เข้ม นาฬิกา เรือน นั้น^๑
 ข. เข้ม นาฬิกา อัน นั้น

ในข้อความ ก. คำลักษณนาม เรือน เป็นของคำนาม นาฬิกา ซึ่ง
 เป็นนามคำที่ ๒ ส่วนข้อความ ข. คำลักษณนาม อัน เป็นของคำนาม เข้ม ซึ่งเป็นนาม
 คำที่ ๑

ผู้เขียนได้ให้ข้อสังเกตว่า นามคำที่ ๑ ของข้อความ ก. สามารถ
 จะย้ายไปอยู่ตอนท้ายได้ โดยความหมายไม่เปลี่ยน เช่น นาฬิกา เรือน นั้น เข้ม จวน
 หัก แล้ว แต่คำนามที่ ๑ ของข้อความ ข. ย้ายที่ไม่ได้ จึงกล่าวได้ว่า คำนามทั้ง ๒ คำ
 ของข้อความ ก. เป็นเพียงคำเดี่ยวเรียงกัน ในขณะที่คำนาม ๒ คำ ในข้อความ ข. ซึ่ง
 แยกจากกันไม่ได้นั้น เป็นคำประสมประเภทนาม

คำประสมประเภทกริยา

คำประสมประเภทกริยา ที่ผู้เขียนกล่าวถึง มี ๒ ชนิด คือ

๑. คำประสมที่ประกอบด้วย กริยากรรม + นาม
๒. คำประสมที่ประกอบด้วย นาม + กริยากรรม
๑. กริยากรรม + นาม

นาม ที่ปรากฏในตำแหน่งของกรอบประโยคทดสอบข้างล่าง คือ

ยัง ไม่ได้ กริยา นาม^๒

อาจจะย้ายที่ไปอยู่ต้นประโยคได้ โดยความหมายไม่เปลี่ยน เช่น

ยัง ไม่ได้ เขียน จดหมาย

อาจพูดได้ว่า จดหมาย ยัง ไม่ได้ เขียน

^๑Ibid., p. 170.

^๒Ibid., p. 173.

เพราะฉะนั้น เขียนจดหมาย จึงเท่ากับคำกริยาและคำนามเรียงกัน แต่คำกริยาและคำนาม
บางคำที่ปรากฏในตำแหน่งของกรอบประโยคทดสอบเดียวกัน เช่น

ยัง ไม่ได้ ตัดสินใจ

เราไม่สามารถย้ายคำ "ใจ" ไปไว้หน้าประโยคได้ เพราะฉะนั้น ตัดสินใจ จัดเป็นคำ
ประสมประเภทกริยา

๒. นาม + กริยากรรม

ผู้เขียนกล่าวว่า นาม ที่ปรากฏในช่องว่างของกรอบประโยคทดสอบข้างล่าง
คือ

นาม ลักษณะนาม นี้ กริยากรรม^๑

อาจจะย้ายที่ไปอยู่ต้นประโยคได้ โดยความหมายไม่เปลี่ยน เช่น

ตุ๊กตา ตัว นี้ หน้า สวย

อาจพูดได้ว่า หน้า ตุ๊กตา ตัว นี้ สวย

เพราะฉะนั้น หน้าสวย จึงเท่ากับคำนามและคำกริยาเรียงกัน แต่คำนามและกริยาบางคำ
ที่ปรากฏในตำแหน่งของกรอบประโยคทดสอบเดียวกัน เช่น

เพื่อน คน นี้ หัว สูง

เราไม่สามารถย้ายคำ "หัว" ไปไว้ต้นประโยคได้ หัวสูง จึงเป็นคำประสมประเภทกริยา

๒) Thai Reference Grammar^๒ ของ Richard B. Noss.

Richard B. Noss เขียน Thai Reference Grammar
ในบทที่ II "Morphology and Syntax" เกี่ยวกับ Lexeme Composition หรือการ
ประกอบหน่วยคำ โดยกล่าวถึง Compound และ Derivative ดังนี้

^๑Ibid, p.174.

^๒Richard B. Noss, Thai Reference Grammar (Bangkok:
English Language Center of the University Development Commission,
1971), pp. 59-72.

Compound หรือ คำประสม คือหน่วยที่เกิดจากส่วนประกอบที่เรียงกันในลักษณะที่ส่วนประกอบแรกเป็นส่วนหลัก (head) และส่วนอื่นที่เหลือเป็นส่วนขยาย (modifier)^๑

คำประสมนั้นจะจัดเป็นคำชนิดต่าง ๆ ได้ตามชนิดของคำที่เป็นส่วนประกอบหลักและพบว่าคำนามจะเป็นส่วนประกอบหลักได้มากกว่าคำชนิดอื่น รองลงมาคือ คำกริยา คำคุณศัพท์ คำจำนวนนับ และ คำชนิดอื่น ๆ

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้ให้ตัวอย่างคำที่มีมักจะใช้เป็นส่วนประกอบหลัก ดังนี้ คือ คน ผู้ เจ้า รอง ชาว แม่ ศี โรง ห้อง บ้าน เมือง ตอน และ ภาค

แต่ก็มีบางครั้งที่คำประสมไม่เป็นไปตาม "แบบ" (pattern)^๒ ดังต่อไปนี้ และมีกรณียกเว้น ดังนี้

(ก) เมื่อส่วนประกอบหลักเป็นคำลักษณนาม คำประสมจะเป็นคำนาม เช่น ต้น + ไม้ → ต้นไม้

(ข) เมื่อส่วนประกอบแรกไม่ใช่ส่วนประกอบหลักของคำ คำประสมก็จะกลายเป็นคำชนิดอื่นได้ต่าง ๆ เช่น มหา + สมุทรา → มหาสมุทร จะเห็นได้ว่า คำคุณศัพท์ ซึ่งเป็นส่วนประกอบแรกทำหน้าที่ขยายคำนามซึ่งเป็นส่วนประกอบหลัก และทำให้ได้คำประสมที่เป็นคำนาม

(ค) ความหมายของส่วนประกอบเมื่อใช้ตามลำพัง กับเมื่อมาประกอบกันเป็นคำประสมแล้ว อาจไม่สัมพันธ์กันก็ได้ เช่น ตก + ลง → ตกลง^๓

(ง) ส่วนประกอบของคำประสมบางคำ อาจมีหน่วยคำย่อยต่าง ๆ

^๑Ibid., p.63.

^๒Ibid., p.64.

^๓Ibid., P.65๑

^๔Ibid., p.66.

เช่น / พล / ใน พล - ทหาร

และ / พล - ละ / ใน พล - เรือน

สำหรับ Derivative^๑ นั้น Richard B. Noss ได้กล่าวว่า ในภาษาไทยมีส่วนประกอบส่วนหนึ่งของคำที่เป็นหน่วยคำอันมีรูปพ้องกับหน่วยคำอิสระ มีความหมาย แต่มิได้ทำหน้าที่เป็นส่วนหลักหรือส่วนขยาย ดังนั้น จึงไม่ใช่การสร้างคำชนิดคำประสม หน่วยคำที่กล่าวถึงนี้ ถ้าปรากฏหน้าหน่วยคำอื่น เรียกว่า lexical prefixes เช่น / การ - / / ความ - / / นำ - / / ต่าง - / / เครื่อง - / / ข้าง - / และ / ราย - / เป็นต้น และถ้าปรากฏหลังหน่วยคำอื่น ๆ ก็จะใช้เรียกว่า lexical suffixes เช่น / - ใจ / / - ภาพ / / - ศาสตร์ / / - การ / / - กร / / - คน - และ / - ยน / เป็นต้น

๒. วิทยานิพนธ์

ก. ภาษาไทย

"การสร้างบทเรียนแบบโปรแกรมวิชาภาษาไทย เรื่อง คำประสม สำหรับเรียนชั้น ม.ศ. ๑"^๒ ของ ดวงจันทร์ อินทร

คำประสมในงานวิจัย ของ ดวงจันทร์ อินทร หมายถึง "การนำเอาคำมูลตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมาประสมกันเป็นคำใหม่ มีความหมายใหม่คำเดียว ความหมายใหม่นี้ยังคงเค้าความหมายของคำมูลเดิมบ้าง"^๓ เช่น โรงเรียน หมายถึงสถานที่รับความรู้ แผ่นเสียง หมายถึงเครื่องเล่นที่เป็นแผ่น ทำให้เกิดเสียงได้

^๑Ibid., p.59.

^๒ดวงจันทร์ อินทร, "การสร้างบทเรียนแบบโปรแกรมวิชาภาษาไทย เรื่อง คำประสม สำหรับนักเรียนชั้น ม.ศ. ๑" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘)

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

ผู้เขียนได้แบ่งชนิด ประเภท ตลอดจนกล่าวถึงหน้าที่ของคำประสมไว้ สรุปได้

ดังนี้

ชนิดของคำประสม

๑. ชนิดสองคำมูล เช่น ชูเย็น ลูกน้ำ
๒. ชนิดสามคำมูล เช่น ไม้หนีบผ้า สามล้อเครื่อง
๓. ชนิดสี่คำมูล เช่น เครื่องบินไอพ่น ปากกาหมึกซึม

ประเภทของคำประสม

๑. ประเภทคำมูลต่างความหมายมารวมกันเป็นคำใหม่ เช่น ลูกเสือ (คน)

พอเสียดัง

๒. ประเภทที่มีความ, การ นำหน้า เช่น ความทุกข์ การเรียน
๓. ประเภทที่ย่อมาจากข้อความยาว ๆ เช่น ขาวนา นักเรียน
๔. ประเภทคำซ้ำ เช่น แก้ว ๆ ดีดี
๕. ประเภทคำซ้อน เอาคำมูลที่มีความหมายใกล้เคียงกันวางซ้อนกัน เพื่อเน้นความหมายให้เด่นชัด แต่ความหมายก็คงเดิม เช่น บ้านเรือน ปกปิด
๖. ประเภทส่วนวน คือ การเอาคำมูลสี่คำมาเรียงกันให้คล้องจองกัน ความหมายจะอยู่ที่ใดก็ได้

ก. ความหมายเน้นที่สองคำหน้า เช่น ชี้ข้าม้าครอก

ข. ความหมายเน้นที่สองคำหลัง เช่น ว่านอนสอนง่าย

ค. ความหมายอยู่ที่คำหน้า - หลัง เช่น เคราะห์ท่ามยามร้าย

ง. ความหมายเน้นหนักอยู่ที่ทั้งคู่ เช่น รวบรัดตัดความ

จ. ความหมายอยู่ที่คำหนึ่ง - สาม และคำที่สอง - สี่ เช่น ขึ้นเหนือล่องใต้

หน้าที่ของคำประสม

ผู้เขียนกล่าวถึงคำประสมว่ามีหน้าที่ตามการใช้ดังนี้

๑. คำนาม หมายถึง คำประสมที่ทำหน้าที่เช่นเดียวกับคำนามทุกประการ คือ เป็นทั้งประธานและกรรมของประโยค เช่น

เข็มย็ทอญ่นโต๊ะ (ประธาน)

นักโทษหังเรือนจำ (กรรม)

๒. คำกริยา หมายถึง คำประสมที่ทำหน้าที่เช่นเดียวกับคำกริยาทุกประการ เช่น

เขาจับจองที่ดินทำสวน

๓. คำวิเศษณ์ หมายถึง คำประสมที่ทำหน้าที่เช่นเดียวกับคำวิเศษณ์ทุกประการ เช่น

มาตีทำงานรวดเร็วมาก

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าผู้เขียนไม่ได้แยกคำซ้อน และคำซ้ำออกจากคำประสม

๖. ภาษาอังกฤษ

"Compound Words in Thai" ของ Nisa Udomphol

วิทยานิพนธ์ของ นิสา อุตมผล เป็นงานวิจัยที่ไต่ขยายแนวความคิดเดิมของ ดร.วิจิตรนัม ภาณุพงศ์ ที่ว่า คำประสมจะต้องไม่สามารถแยกหรือแทรกคำหนึ่งคำใดลงไปได้ โดยนิตาได้ศึกษารอบประโยคแบบต่าง ๆ ขึ้นทดสอบคำประสมที่มีส่วนประกอบเป็นแบบต่าง ๆ กัน และได้ข้อสรุปว่า คำประสมในภาษาไทยมี ๒ แบบคือ

*Nisa Udomphol, "Compound Words in Thai" (Master's dissertation, Department of Foundation of Education, Graduate School, Chulalongkorn University, 1964).

ผู้เขียนได้แบ่งคำประสมออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. คำประสมประเภทนาม
๒. คำประสมประเภทกริยา

แต่ละประเภทจะมีลักษณะส่วนประกอบต่างกันออกไป ดังจะยกตัวอย่างเพื่อให้เป็น
แนวการวิเคราะห์ โดยใช้กรอบประโยคทดสอบ ดังนี้

๑. คำประสมประเภทนาม

๑.๑ นาม + นาม (น + น) เช่น ลูกเสื้อ กุญแจ

กรอบประโยคที่ใช้ทดสอบมี ๓ กรอบ คือ

ก. นี่ มี น น ล เดียว

ข. น ล นี่ น กอบ มาก

ค. น ล นี่ เป็น ของ น ล นั่น

ถ้าคำนาม ๒ คำ ที่เรียงกันนั้น สามารถปรากฏได้ในกรอบประโยค

ข และ ค แต่ไม่อาจปรากฏในกรอบ ก ได้ คำนาม ๒ คำนั้น ก็จะเป็นเพียงคำเดียว

๒ คำเรียงกัน เช่น

ข. ผู้ ใบ นี้ กุญแจ ดี มาก

ค. กุญแจ คอก นี้ เป็น ของ ผู้ ใบ นั่น

แต่เมื่อลองเอาไปใช้กับกรอบประโยค ก เป็น

ก. นี่ มี กุญแจ ผู้ ใบ เดียว

จะเห็นว่า เป็นไปไม่ได้ ไม่มีใช้ในภาษา

สำหรับการที่คำนาม ๒ คำที่เรียงกันอยู่นั้น สามารถปรากฏได้ใน
กรอบประโยค ก แต่ไม่อาจปรากฏใน กรอบ ข และ ค ได้ คำนาม ๒ คำนั้น ก็จะเป็นคำ
ประสมแบบ B

เช่น

ก. นี่ มี ลูก เสื้อ คน เดียว

ถ้าคำนาม ๒ คำที่เรียงกันอยู่นั้นปรากฏได้ทั้งในกรอบประโยค ก

และ ข หรือ ค เช่นนี้ คำนั้นก็จะจัดเป็นคำประสมเช่นกัน แต่เป็นอีกประเภทหนึ่ง ซึ่ง

ผู้เขียนเรียกว่า คำประสมแบบ A

เช่น

ก. ที่ มี ลูก เสีย ตัว เดียวข. เสีย ตัว นี้ ลูก ดู มาก๑.๒ นาม + กริยา (น + ก)นาม + กริยา + นาม (น + ก + น)

กรอบประโยคที่จะใช้ทดสอบคำประสมที่มีส่วนประกอบ ๒ แบบ ข้างต้น

นี่ คือ

ก. กรอบสำหรับคำเดี่ยวเรียงกัน หรือคำประสมแบบ A

น ที่ ก (น) ล นี้ กอย มาก

เช่น

หมอ ที่ ดู คน นี้ ดี มากคน ที่ ขับรถ คน นี้ ดี มาก

ข. กรอบสำหรับคำประสมแบบ B

น ก (น) ล นี้ กอย มาก

เช่น

แม่ค้า คน นี้ ดี มากยาฆ่าแมลง ขวด นี้ ดี มาก

การที่จะทราบว่า คำที่พิจารณาเป็นคำประสมแบบ A หรือเป็นคำเดี่ยวเรียงกันนั้น จะพิจารณาได้จากลักษณะนามที่... ถ้าเป็นคำประสมแบบ A จะใช้ลักษณะนามที่เป็นของคำทั้งคำ เช่น

ลูกคิด อัน นี้ ดีมาก

แต่ถ้าเป็นคำเดี่ยวเรียงกัน ลักษณะนามที่ใช้จะเป็นของนามตัวแรก

เช่น

ลูก ที่ ดี คน นี้ ดีมาก๑.๓ นาม + กริยาอาการย่อ (น + กอย)

กรอบประโยคที่ใช้ทดสอบคือ

ก. น กอย ล นี้ กอย มากข. น กอย ล นี้ กอย มากค. น กอย ล นี้ ไม่ กอย เลย

ถ้าคำนามและคำกริยาอาการย่อที่เรียงกันนั้น ปรากฏได้เฉพาะใน

กรอบ ก และ ข คำนามและคำกริยาอาการย่อนั้น ก็จะเป็นคำเดี่ยว ๒ คำเรียงกัน

เช่น ก. เด็ก สวย คน นี้ ดี มาก
 ข. เด็ก สวย คน นี้ สวย มาก
 แต่ถ้าคำดังกล่าวนั้นปรากฏได้ทั้งในกรอบ ก ข และ ค ก็จัดเป็น

คำประสมแบบ A

เช่น ก. น้ำหอม ขวด นี้ ดี มาก
 ข. น้ำหอม ขวด นี้ หอม มาก
 ค. น้ำหอม ขวด นี้ ไม่ หอม เลย
 และถ้าคำนามและกริยาอาการย่อนั้นปรากฏได้เฉพาะในกรอบ ก

เท่านั้น ก็จะเป็นคำประสมแบบ B

เช่น ก. ผิดิบ ตัว นี้ ดู มาก

๑.๔ กริยา + นาม (ก + น)

กรอบสำหรับคำประสมแบบ B คือ

ก. มี ก น หนึ่ง ล ที่นี้

เช่น มี ช้อนกลืน หนึ่ง คอก ที่นี้

กรอบสำหรับคำเดี่ยวเรียงกัน คือ

ข. มี น ก หนึ่ง ล ที่นี้

เช่น มี ข้าว กิน หนึ่ง มือ ที่นี้

แต่ถ้าเป็นคำประสมแบบ A จะสามารถปรากฏได้ทั้งในกรอบ ก และ

กรอบ ข

เช่น ก. มี แข่งม้า หนึ่ง เที่ยว ที่นี้

และ ข. มี ม้าแข่ง หนึ่ง เที่ยว ที่นี้

๑.๕ คำจำนวนนับ + นาม (จ + น)

ในกรณีที่คำนามและคำลักษณนามมีรูปเดียวกัน เช่น คน นิสิตา อุดมผล

จะเรียกคำซึ่งตามหลังคำจำนวนนับว่า คำนาม

กรอบสำหรับคำเดี่ยวเรียงกัน คือ

ก. สี่ คน นี้ ดี มาก

กรอบสำหรับทดสอบคำประสมแบบ B คือ

ช. เขา ก ก (น)

เช่น

เขา เสีย ใจ (เด็ก)

๒.๒ กริยา (กริยา, สกรรมหรือกริยากรรม) + กริยากรรมย่อย
(ก + กอย)

กรอบประโยคที่ใช้ทดสอบ ๒ กรอบ คือ

ก. อย่า ก กอย

ข. ก อย่า กอย นัก

ถ้าคำกริยาที่เรียงกันนี้ปรากฏได้ในกรอบทั้ง ก และ ข ก็จัดเป็นคำ

เดี่ยว ๒ คำเรียงกัน

เช่น

ก. อย่า ดู ซ้ำ

ข. ดู อย่า ซ้ำ นัก

แต่ถ้าคำกริยาที่เรียงกันนั้น สามารถปรากฏได้ในกรอบ ก เท่านั้น

ก็จะจัดเป็นคำประสมแบบ B

เช่น

ก. อย่า ดู ดู

๒.๓ กริยากรรมย่อย + นาม (กอย + น)

กรอบประโยคที่ใช้ทดสอบมี ๒ กรอบ คือ

ก. น ล นี้ กอย น มาก

ข. น ล นี้ กอย มาก นะ น

ถ้าคำกริยากรรมย่อยและคำนามที่เรียงกันนั้นปรากฏได้ทั้งในกรอบ ก

และ ข คำดังกล่าวก็จะ เป็นเพียงคำเดี่ยว ๒ คำเรียงกัน

เช่น

ก. เด็ก คน นี้ อ่อน เลข มาก

ข. เด็ก คน นี้ อ่อน มาก นะ เลข

แต่ถ้าคำกริยากรรมย่อยและคำนามนั้น ปรากฏได้เฉพาะในกรอบ ก

คำดังกล่าวจะเป็นคำประสมแบบ B

เช่น

ก. เด็ก คน นี้ อ่อน ใจ มาก

- เช่น
- ก. เขา ยังไม่ได้ ทอด สะพาน
- ข. สะพาน เขา ยังไม่ได้ ทอด
- ค. เขา ยังไม่ได้ถูก ทอดสะพาน

แต่ถ้าคำกริยาและคำนาม ๒ คำที่เรียงกันนั้น ปรากฏได้เฉพาะใน
กรอบประโยค ก เท่านั้น ก็ถือว่าเป็นคำประสมแบบ B

- เช่น
- ก. เขา ยังไม่ได้ เดินโต๊ะ

๓. บทความ

ก. ภาษาไทย

- ๑) "แบบการเสริมสร้อยในภาษาไทยและเขมร"^๑ ของ กาญจนา

นาคสกุล

กาญจนา นาคสกุล เขียน "แบบการเสริมสร้อยในภาษาไทย
และเขมร" ในหนังสือ กรองภาษาและวรรณกรรม ตอนที่ ๓ กล่าวถึงความแตกต่าง
ระหว่างคำเสริมประสมและคำประสมว่า คำเสริมประสมและคำประสม มีโครงสร้างซ้ำกัน
การพิจารณาว่าคำใดจะเป็นประเภทใด ให้ถือความหมายเป็นเกณฑ์ คือถ้าปรากฏว่าความ
หมายของคำตั้งและคำขยายเป็นที่ต้องการในนั้นก็จัดเป็นคำประสม ถ้าหากต้องการเพียง
ความหมายเดียว ไม่สนใจความหมายของอีกส่วนหนึ่ง ก็จัดเป็นคำเสริมประสม เช่น คำว่า
เงินทอง ถ้าหมายถึงทรัพย์สินก็ดีก็เป็นคำประสม เพราะต้องการความหมายของทั้ง ๒ ส่วน
ร่วมกัน แต่ถ้าให้หมายถึง เงิน (หรือทอง) เพียงคำเดียว ส่วนอีกคำเดิมมาเพราะความ
เคยชินที่เห็นอยู่คู่กันเสมอ ก็นับว่าเป็นคำเสริมประสม

^๑กาญจนา นาคสกุล, "แบบการเสริมสร้อยในภาษาไทยและเขมร" กรองภาษา
และวรรณกรรม (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: ชมรมวิชาการอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหา
วิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๘๑-๑๒๖.

๒) "ปัญหาเกี่ยวกับหลักภาษาไทย: คำประสม"^๑ ของช่อนกลิ่น พิเศษสกุลกิจ

ผู้เขียนได้กล่าวถึง คำประสมไว้ว่า

คำประสมในทางภาษาศาสตร์ (Linguistics) จะต้องเป็นหน่วยคำอิสระ (Free Morpheme) ด้วยกันทั้ง ๒ คำ เรียกว่า Compound Word เช่น คนรถ คนงาน คนครัว ฯลฯ คำประสมบางอย่างภาษาศาสตร์ถือว่าเป็น Complex Word คือ คำประสมไม่ถือว่าเป็นคำประสม เพราะเกิดจากหน่วยคำไม่อิสระหรือหน่วยคำนิสย (Bound Morpheme) เช่น ขาวนา นักเรียน การกิน ความดี โดยถือตามแบบภาษาอังกฤษ เช่น Goodness worker แต่คำรทางววิชาคถือเป็นคำประสมทั้งสิ้น^๒

นอกจากนั้นผู้เขียนยังให้หลักที่จะทดสอบว่าคำใดเป็นคำประสมหรือไม่ ดังนี้

๑. ให้สังเกตความหมายของคำที่ประสมกันทั้ง ๒ คำนั้นว่า ไปด้วยกันได้หรือไม่

ก. ยังไม่ได้รับจดหมาย

ข. ยังไม่ได้รับปาก

ผู้เขียนให้ความเห็นว่า ประโยค ก. คำที่ขีดเส้นใต้มันสามารถจะแยกจากกันไปเขียนในประโยคใหม่ได้. โดยที่ยังได้ความเท่าเดิม คือเป็น จดหมายยังไม่ได้รับ และถือว่า รับจดหมาย ไม่ใช่คำประสม แต่ประโยค ข. คำที่ขีดเส้นใต้มันไม่สามารถจะแยกจากกันไปเขียนในประโยคใหม่ได้ เพราะทำให้ไม่ได้ความเท่าเดิม ความหมายไม่เป็นไปด้วยกัน คือไม่อาจพูดได้ว่า ปากยังไม่ได้รับ และเมื่อเป็นเช่นนี้ รับปาก จึงถือว่าเป็นคำประสม

๒. ให้สังเกตลักษณะนามที่ใช้กับคำ: ซึ่งสงสัยว่าน่าจะเป็นคำประสมว่าเป็น

ลักษณะนามของทั้ง ๒ คำ หรือคำเดียว

ก. เข็มนาฬิกา เรือนนี้ หัก

ข. เข็มนาฬิกา อันนี้ หัก

^๑ช่อนกลิ่น พิเศษสกุลกิจ, "ปัญหาเกี่ยวกับหลักภาษาไทย: คำประสม", ความบรรยายประกอบวิชาภาษาไทย (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๔๑๖), หน้า ๑๔-๒๔.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

ในประโยค ๑ ลักษณะนามที่ใช้คือคำว่า "เรือน" ถือเป็นลักษณะนามของนาฬิกา
เพียงคำเดียว ดังนั้น เข็มนาฬิกาในประโยค ก. จึงไม่ใช่คำประสม ตรงกันข้ามกับประโยค
ข. ลักษณะนามที่ใช้คือคำว่า "อัน" ถือเป็นลักษณะนามของทั้ง ๒ คำ ดังนั้น คำเข็มนาฬิกาใน
ประโยค ๒ จึงเป็นคำประสม

๓. ให้สังเกตจากจังหวะในการอ่านคำในประโยค

ก. น้ำ | มัน กำลัง เดือด

ข. น้ำมัน | กำลัง เดือด

ผู้เขียนไม่ได้อธิบายรายละเอียด เพียงแต่แสดงเครื่องหมายการเว้นจังหวะ
ในการอ่าน และกล่าวว่าถ้าออกเสียงของคำเน้นหนัก หรือเว้นจังหวะผิดที่ ความหมายของคำ
ก็จะต่างกันไป และจากตัวอย่างที่ยกมานี้ ก็บอกเพียงว่า น้ำ | มัน ในประโยค ก.
ไม่ใช่คำประสม แต่ในประโยค ข. น้ำมัน เป็นคำประสม

๓) "ลักษณะคำประสมของภาษาไทย"^๑ ของ เรืองเดช ปิ่นเชื่อนชิตีย์

ในงานวิจัยเรื่อง A Synchronic Comparative Study of
Modern Thai and Modern Lanna ของ เรืองเดช ปิ่นเชื่อนชิตีย์ ตอนที่ได้อ่านถึง
ลักษณะคำประสมของภาษาไทย โดยได้ให้คำนิยามคำประสมไว้ว่า "คำประสม (Compound
words or Compound forms) ของภาษาไทย ได้แก่คำที่มีพยางค์ ตั้งแต่สองพยางค์ขึ้นไป
และต้องประกอบด้วยหน่วยคำ (morpheme) ซึ่งสามารถแยกได้ตั้งแต่ ๒ หน่วยขึ้นไป
(polysyllabic - polymorphemic)"^๒

นอกจากนี้ยังกล่าวว่า "คำประสมของภาษาไทย อาจเป็นคำนาม
กริยา กริยาวิเศษณ์ ฯลฯ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำแรกของคำประสมชนิดนั้น ๆ และตำแหน่งที่อยู่ใน

^๑ เรืองเดช ปิ่นเชื่อนชิตีย์, "ลักษณะคำประสมของภาษาไทย", เอกสารการวิจัย
ทางภาษาศาสตร์ เสนอในการประชุมอิมโปเซียม สาขาภาษาศาสตร์ ณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๔-๒๖ มีนาคม ๒๕๒๐.

^๒ เรืองเดช ปิ่นเชื่อนชิตีย์, หน้า ๑

ประโยคด้วยกัน”๑

ผู้เขียน ได้แบ่งลักษณะคำประสมออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑. คำประสมอิสระ (free compound forms) คือ คำประสมที่เกิดขึ้นจากการเอาคำมูล (free forms) ตั้งแต่สองคำขึ้นไปมาประสมกัน เช่นนามประสมกับนาม กริยาหรือคุณศัพท์ แล้วแต่กรณี และถ้านำคำนามหรือคำกริยาประสมกับคำอื่นโดยปกติคำประสมนั้นจะยังคงเป็นคำนามหรือคำกริยาเหมือนเดิม

๒. คำประสมอุปสรรค (Prefixed compound forms) คือคำประสมที่เกิดจากการเอาคำที่มีลักษณะคล้ายอุปสรรคมานำหน้าคำมูล (free forms) คำที่ใช้เป็นอุปสรรคเหล่านี้ส่วนมากไม่เกิดขึ้นโดด ๆ (bound forms) ส่วนคำมูลที่มาประสมสามารถเกิดขึ้นโดด ๆ ได้ ดังนั้น จึงจัดคำประเภทนี้เป็นคำประสมอุปสรรค เพราะสามารถแยกได้ เช่น

- อุปสรรค + คำมูล
- ตะ + ขอ = ตะขอ (นาม)
- กระ + โศก = กระโศก (กริยา)
- ติ + ดัน = ดิฉัน (สรรพนาม)

๓. คำประสมซ้ำ (reduplicated or repeated compound forms) ได้แก่ คำประสมที่เกิดขึ้นจากการเอาคำมูลมาประสมกัน แล้วให้คำใดคำหนึ่งซ้ำกัน โดยปกติจะอยู่ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งใน ๔ แบบ คือ

- ก. ลูกลูก
- ข. เข้าเข้าออกออก
- ค. หนังสือหนังสือ
- ง. เข้าใครออกใคร

๔. คำประสมสัมผัส (Rhyming Compound forms)

คำประสมลักษณะนี้โดยทั่วไปจะมี ๔ พยางค์ เกิดจากการนำคำประสมชนิด ๒ พยางค์มาประสมกัน และให้พยางค์สุดท้ายของคำแรกสัมผัสกับพยางค์แรกของคำหลัง เช่น

๑ เรื่องเดียวกัน.

วิจิตรอาราม ทำไรไถนา คำประสมชนิดนี้คำแรกหรือคำที่สองอาจมีความหมายทั้งสองคำ หรือมีความหมายเพียงคำหนึ่งคำใดก็ได้

จะเห็นได้ว่า คำประสมซ้ำและคำประสมสัมผัส ก็คือ คำซ้ำ และคำซ้อน ส่วนคำประสมอุปสรรคนั้น เนื่องจากมีหน่วยคำไม่อิสระประสมอยู่ด้วย ผู้วิจัยจึงไม่จัดเป็น คำประสม ดังนั้น จึงมีเพียงคำประสมอิสระ เท่านั้น ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

ข. ภาษาอังกฤษ

"Brief Description of Thai"^๑ ของ Mary R. Hass.

Mary R. Hass เขียนถึงลักษณะภาษาไทยอย่างย่อ ๆ ไว้ใน

Thai - English Student's Dictionary โดยกล่าวถึงการประกอบรูปคำในภาษา

ไทยว่ามี ๒ แบบ คือ Compounding และ Reduplication

Compounding นั้น ผู้เขียนหมายถึง การประกอบรูปคำโดยการนำ

เอาคำตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมารวมกันแล้วได้คำใหม่เกิดขึ้น จะเป็นคำนาม หรือ คำกริยา ก็ได้

ผู้เขียนได้ศึกษาและแบ่งคำประสมออกเป็น ๒ พวก คือ

- ๑) คำประสมที่มีคำกริยาประสมอยู่ด้วย และถือคำกริยาเป็นหลัก

มีอยู่ ๓ แบบคือ

ก) กริยา + นาม เช่น เข้าใจ

ข) นาม + กริยา เช่น ใจดี

ค) กริยา + กริยา เช่น หุงต้ม

คำประสมในแบบที่ ๓ นี้ จะใช้คำกริยาที่มีความหมายใกล้เคียง

เคียงกันมาประสมกัน เรียกว่า co - ordinate compounds

^๑Mary R. Hass, "Brief Description of Thai", Thai-English Student's Dictionary (Standford, Calif.: Standford Univ. Press, 1964), pp. XV-XVI.

๒) คำประสมที่มีคำนามประสมอยู่ด้วยและถือคำนามเป็นหลัก มีอยู่

๔ แบบ คือ

- ๑) นาม + นาม (ส่วนหลัก + ส่วนขยาย) เช่น รถไฟ
- ๒) นาม + กริยา (ส่วนหลัก + ส่วนขยาย) เช่น ของกิน
- ๓) นาม + กริยาที่ต้องการกรรม (ส่วนหลัก + ส่วนขยาย)

เช่น คนขายข้าว

- ๔) นาม + นาม เช่น พ่อแม่

คำประสมในแบบที่ ๔ นี้ จะใช้คำนามที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาประสมกันฐานะทั้ง ๒ คำเท่ากัน เรียกว่า co-ordinate compounds

จากที่กล่าวมานี้แสดงว่า Mary R. Hass ไม่ได้แยกคำซ้อนออกจากคำประสมทั้งจะเห็นได้จากตัวอย่างแบบที่ ๓ ในประเภทที่มีคำกริยาเป็นหลัก และแบบที่ ๔ ในประเภทที่มีคำนามเป็นหลัก ซึ่งถือว่าคำที่นำมาประสมกันมีความหมายใกล้เคียงกัน มีฐานะเท่ากัน และ จัดเป็น co-ordinate compounds

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย